

Nucli antic de Calldetenes

Calldetenes

Ubicació

Comarca: Osona
Lloc/Adreça: Nucli urbà de Calldetenes (08506 Calldetenes)
Emplaçament carretera N-141-d, des de Vic a la C-25, a l'alçada dels km.2,3 a 3.

Coordenades:

Latitud: 41.92579
Longitud: 2.28378
UTM Est (X): 440615
UTM Nord (Y): 4641785

Classificació

Número de fitxa 08037 - 7
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Modern
Segle XVII-XVIII
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: La manca d'una llei clara de protecció de façanes i edificis ha fet que aquestes darreres dècades s'hagin enderrocats alguns edificis significatius, sent substituïts per construccions que no tenen res a veure amb l'aspecte tradicional de les construccions històriques.

Protecció Inexistent
Número inventari Sí; IPA núm 2. ACCN:22490

Generalitat i altres inventaris

Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Diversos
Autoria de la fitxa Raquel Valdenebro Manrique
Data de registre de la fitxa: dc., 06/09/2006 - 02:00

Descripció

Actualment es tracta de la concentració de població més important del municipi, destacant per sobre de la resta del territori, ocupat per masies disseminades. El nucli urbà de Calldetenes, presenta actualment una forma arrodonida, i ha crescut de forma exorbitant al llarg de les darreres dècades al voltant del que fou el seu nucli originari, que és el que podem considerar com a nucli antic. Estructuralment, el nucli antic és format per la confluència dels antics camins que anaven de Vic a França per Sant Julià de Vilatorrada (carrer gran), i per la branca que d'allà sortia i anava a Sant Tomàs de Riudeperes. Entre ambdós camins va sorgir una plaça: la Plaça Vella, i el conjunt es va acabar completant amb un seguit de carrers annexes més petits. Actualment, el nucli antic es concentra entorn al carrer Gran, la plaça Vella, el carrer de França i el de Sant Tomàs, i s'alça entorn a l'església de la Mercè, i la cruïlla de la carretera de Vic a Sant Julià i Folgueroles. El fet de ser un nucli creat a partir del segle XVI fa que el poble no tingui elements tan antics com altres pobles de la comarca, però sí que manté una certa continuïtat d'estil, segurament per tractar-se de cases aixecades en un moment molt semblant, malgrat les modificacions que han patit posteriorment. El tipus de construcció que hi predomina és molt similar a tot el conjunt, tractant-se de cases de planta baixa i un o dos pisos amb teulades a dues aigües. Els edificis solen estar exempts de decoració. Les excepcions són la casa de Cal Vinyets, la casa Vergés, i la casa de can Titet (avui El Cruixent). Moltes de les cases d'aquest entorn duen llandes gravades amb dates que oscil·len entre el 1690 i el segle XVIII. A partir d'aquest nucli inicial, a principis del segle XX van anar creixent els carrers del Cementiri, de Santa Eugènia i de Vilatorrada. A partir de la dècada del 1960 es va començar a construir a la zona del barri Nou. Els darrers anys el nucli s'ha expandit en direcció nord-est, on s'ha format el barri de cases unifamiliars anomenat el camí del Sau, el Serrat del Carles i les Adoberies.

Observacions:

Algunes de les cases que conformen aquests carrers han estat enderrocades els darrers anys trencant l'harmonia constructiva del nucli antic. (Continuació història) Al 1609 el nucli de cases de Calldetenes ja devia estar consolidat. De forma indirecta, coneixem la seva existència a través dels fets de l'assassinat del procurador reial Francesc Torrent del Prat a mans del bandoler Perot Rocaguinarda, que es va cometre a les cases del nucli de Calldetenes. Per les notícies que han arribat, cal assenyalar que les edificacions més antigues del poble es corresponen a les cases del barri del Serrat, carrer de França, carrer Gran i Plaça Vella. Les modificacions posteriors d'eixamplaments dels portals i cases i les noves edificacions han fet desaparèixer el rastre antic dels edificis. Cal precisar però, que el creixement important no es va donar fins el segle XVIII. El creixement demogràfic d'aquest segle es va centrar sobre tot al nucli de Calldetenes, malgrat que durant aquest segle encara hi havia més cases a la zona rural que no pas al nucli urbà. El 1757 es sol·licitava permís per la construcció de l'església de la Mercè, la qual cosa li donava l'embranchida definitiva. De les disset cases que tenia el 1713, passava a tenir-ne seixanta el 1787. (VILAMALA, 2002:140) El 1888 el nucli urbà comptava amb quatre carrers: Gran o Major, de França, de Sant Tomàs i del Serrat. El 1915, a més dels citats, ja existia el carrer de Vilatorrada -avui avinguda Pau Casals-, i el 1936 els del Cementiri i el de Santa Eugènia. VILAMALA (2002: 38) Al darrer terç del segle XIX Calldetenes va anar perdent habitants progressivament, degut bàsicament a les crisis agrícoles i a la manca de teixit industrial. A partir del 1930 la tendència va ser a l'alça, per passar a tenir un creixement espectacular a partir de la dècada del 1980. Els nous habitants provenien d'altres pobles de la Plana, especialment de Vic, i es van instal·lar al Serrat i als espais urbanitzats al voltant del nou ajuntament, al Serrat d'en Carles, i a la zona del barri Nou i de les Adoberies. Tot plegat va fer canviar la fesomia del poble, que es va estendre, i els espais urbanitzats que llavors es trobaven separats per hortes van quedar enllaçats (el barri Nou amb el nucli antic, la zona de les escoles, el Serrat d'en Carles també amb el nucli antic, etc.).

Història

El topònim de Calldetenes s'adoptà a partir del 1965, i substituï a l'antic terme de Sant Martí de Riudeperes. Si analitzem la documentació, el primer cop que trobem escrit Calldetenes és el 1329, però en realitat, "Call de Tenes", és un nom reminiscència d'una antiga vil·la romana anomenada de Tenes o de Tendas, que hauria pogut perviure en la memòria. Les referències a Tenes, les tenim documentades des de l'any 935, quan els esposos Gontard i Alòdia van fer donació de cinc camps al lloc anomenat Tenes, al comtat d'Osona. Cinc anys més tard, el 940, Morgada i el seus fills, van vendre una peça de terra situada al comtat d'Osona, a la vil·la Tenes. (JUNYENT, 1980-1996:162). Com es pot comprovar, la pervivència del mot Tenes persisteix al llarg dels segles, la qual cosa només s'explica per una tradició oral. El 1232, en un altre document de venda, apareix el topònim Atennis. (GINEBRA. 1998:2171) Els topònims Tenes, Atennes, Calldetenes, Cap de Calldetenes, van apareixent regularment en la documentació. Call significa camí o corriol; per tant Calldetenes seria el camí que aniria a Tenes, i Tenes serien les terres de l'antiga vil·la romana, el topònim del qual encara es recordava al segle X. Si s'accepta la veracitat d'aquest indici, tot sembla indicar que el nom del poble ve del camí que portava a la vil·la de Tenes. (VILAMALA, 2002:52) Si al document del 940 se citen les terres de la vil·la de Tenes, al 1329 se cita a Pere Mateu de Calldetenes, i posteriorment al 1346 el mateix personatge comprava unes terres al Cap de Calldetenes. Així doncs, malgrat que no hi hagi cap constància material, tot sembla indicar la presència d'una masia aïllada al lloc de l'actual Calldetenes vora el segle XIV, que seria habitada per la família Mateu. Les referències documentals semblen indicar que aquesta masia es trobaria ubicada prop del cementiri actual. (VILAMALA, 2002:77). Després d'aquesta notícia, les primeres referències que tornen a mencionar Calldetenes són del segle XVI-1566-, quan Joan Benet Verdaguer, hereu del mas Verdaguer, va establir a Gabriel Comerma un tros de terra del seu mas al lloc dit del Cap de Call de Tenes, a l'encontrament dels camins de Vic a Girona vers Sant Julià, i de Vic a Sant Tomàs. Tot fa pensar que inicialment només una o dues famílies vivien a Cap de Call de Tenes. De fet, és possible que els habitatges estiguessin ubicats a l'actual barri del Serrat, ja que el camí que anava de Vic a Girona passava per la banda alta del poble, pel Serrat, i des d'allà en línia recta anava vers Sant Julià i Sant Sadurní d'Osormort per l'antic camí ral, i des d'allà a Girona. Aquesta havia de ser una de les rutes més transitades de l'època, i un lloc ideal per ubicar-hi hostals per atendre els viatgers. Segurament per aquest motiu, les primeres famílies documentades com a habitants del que avui és Calldetenes apareixen dedicades a l'hostaleria. Aquest s'ha de relacionar de manera encertada amb l'estalvi d'impostos imposats per la ciutat de Vic. És a dir, la compra-venda de mercaderies que es feia dins la ciutat de Vic estava gravada amb els impostos d'entrada a la ciutat, mentre que si aquesta es feia en qualsevol de les poblacions veïnes, es trobava exempta d'aquest impost. Aquest fet va promoure la creació de mercats alternatius a la ciutat en les poblacions veïnes. Un d'ells va ser el grup de cases de Calldetenes. Gonçal de Reparaz, geògraf del segle XIX, deia respecte a la formació de Calldetenes: "El nucli és relativament recent i s'hi ha format principalment a partir del segle XVIIè com a centre comercial on els vigatans venien a comprar, evitant així l'encariment produït per l'elevat dret d'ingrés de les mercaderies a llur ciutat". (REPARAZ, 1928: 297) Del 1566 en endavant les notícies van apareixent de forma continuada. Aquest fet implica l'establiment de població a Calldetenes va començar en aquesta època- segona meitat del segle XVI.

Bibliografia

AA.DD (1985) Inventari de Patrimoni Arquitectònic. Direcció General de Patrimoni Cultural. Generalitat de Catalunya. AA.DD. (1995) Calldetenes. Imatges en el temps. Primera part (1911-1960). Ajuntament de Calldetenes. Calldetenes PLADEVALL, A (1955-1957) La Parroquia de San Julián de Vilatorra y su sufraganea de San Martín de Riudeperes a "Ausa". Vol II. Vic. Pàgs. 246-258 REPARAZ RUIZ, G (1982) La plana de Vic. L'entorn 3. Eumo. Vic VILAMALA I SALVANS, J (2002) De Sant Martí de Riudeperes a

